

Operativna razina zaštite - (pre)uvezivanje građe u knjižnicama

Habek, Dunja

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:071315>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij informatologije

Dunja Habek

Operativna razina zaštite - (pre)uvezivanje građe u knjižnicama

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Damir Hasenay

Osijek, 2020.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za informacijske znanosti

Studij informatologije

Dunja Habek

Operativna razina zaštite - (pre)uvezivanje građe u knjižnicama

Završni rad

Društvene znanosti, informacijske znanosti, knjižničarstvo

Mentor: prof. dr. sc. Damir Hasenay

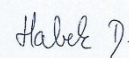
Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 5. rujna 2020.

Dunja Habek, 0130268086

SAŽETAK

Zaštita knjižnične građe sastavni je dio poslovanja knjižnica. Svaka knjižnica dužna je koristiti se adekvatnim metodama i postupcima koji spadaju u domenu zaštite kako bi se produžio životni vijek knjižnične građe i spriječilo njezino prijevremeno propadanje. Međutim, knjižničnu građu nije moguće zauvijek zaštititi od propadanja jer je nemoguće u potpunosti eliminirati čimbenike koji na nju nepovoljno utječu. Kod pojave oštećenja građe knjižnice svoje oštećene primjerke podvrgavaju popravcima kako bi im se ponovno vratila njihova čitkost i uporabljivost. Kod oštećenja knjižnog uveza dolazi do raspadanja knjiga te se one metodama uvezivanja i preuvezivanja pokušavaju popraviti i nanovo zaštititi. Uvezivanje se često koristi kao preventivna zaštita knjiga slabijeg knjižnog uveza kako bi se spriječilo prijevremeno propadanje takve građe, ali i kao zaštita periodike, dok se preuvezivanje koristi pri zamjeni oštećenog knjižnog uveza novim. Ovi postupci koriste se u svrhu obnove i očuvanja materijalnog nositelja informacija i stoga se mogu smatrati oblikom zaštite knjižne građe. Korištenjem ovih postupaka knjižnice također štede na novčanim izdacima jer su jeftiniji od kupnje novih primjeraka građe, što znači da predstavljaju ekonomičniji oblik spašavanja građe u financijski ograničenom poslovanju knjižnica. U ovom radu fokus se stavlja na ekonomičnost uvezivanja i preuvezivanja kao oblika zaštite građe na operativnoj razini zaštite.

Ključne riječi: zaštita knjižnične građe, operativna razina zaštite, knjižni uvez, uvezivanje, preuvezivanje

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Razmatranje pojma zaštite građe u knjižnicama.....	3
3. Zaštita građe u knjižnicama	5
4. (Pre)uvezivanje kao postupak zaštite	7
4.1. Vrste uveza i njihove značajke	7
4.2. Preuvezivanje.....	9
4.3. (Pre)uvezivanje knjižnične građe	13
4.4. Ekonomičnost preuvezivanja knjižnične građe	14
5. Zaključak.....	16
6. Literatura	17

1. Uvod

Zaštita knjižnične građe sveobuhvatan je proces u kojem se brojne aktivnosti usredotočuju na produžavanje životnog vijeka knjižnične građe. Ovim poslovima i aktivnostima mogu se baviti specijalizirani stručnjaci, ali i svi zaposlenici knjižnice na operativnoj razini koji se s građom susreću tijekom svakodnevnog poslovanja. Zaštita knjižnične građe, te poslovi vezani uz nju, mogu se podijeliti na nekoliko razina djelovanja, a to su strateška, tehnička i operativna razina djelovanja, a pravilno provođenje zaštite knjižnične građe ovisit će o interakciji svih triju razina, kao i komunikaciji među njima.¹ Pod strateškom razinom djelovanja smatramo sve vidove djelovanja na području zaštite knjižnične građe koji se odvijaju na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Na ovoj razini djeluju nacionalna povjerenstva i stručna tijela koja stvaraju, dopunjuju i izmjenjuju zakonske regulative, odnosno pravilnike koji se odnose na aktivnosti stručnjaka kod zaštite knjižnične građe.² Tehnička razina zaštite bavi se stručno-znanstvenom problematikom vezanom za samu građu koja se nalazi u knjižnicama. Znanstvenim istraživanjima i stručnim razmatranjem situacije u kojoj se građa nalazi, proučavaju se njezina fizikalna i kemijska svojstva te kako određeni čimbenici i uvjeti pohrane utječu na stabilnost materijala od kojih je knjižnična građa sastavljena. Na ovoj se razini na temelju znanstvenih istraživanja razmatraju procesi poboljšavanja zaštite građe kroz primjenu novih metoda zaštite.³ Operativna razina zaštite obuhvaća sve one postupke kojima se osobe koje su u svakodnevnom doticaju s knjižničnom građom bave kako bi spriječile njezino propadanje. U tu razinu spadaju svi postupci koji spadaju u preventivnu i korektivnu zaštitu knjižnične građe, provođenje zakonske regulative koja se bavi zaštitom knjižnične građe, organizacija poslovanja ustanove, ali i suradnja s korisnicima te ustanove te njihova edukacija.⁴ Knjižnično osoblje u velikoj mjeri djeluje na operativnoj razini zaštite, gdje se svakodnevno susreće s velikim brojem pitanja vezanim uz zaštitu građe – kako građu i u kakvim uvjetima je treba pohraniti, kako se može utjecati na produljivanje životnog vijeka građe i sl.⁵ Na operativnoj razini zaštite se prema smjernicama osmišljenim na strateškoj razini kroz interakciju sa spoznajama dionika tehničke razine odvijaju i poslovi preventivne zaštite, konzervacije i restauracije, koji ovise o stanju pohranjene građe te eventualnom stupnju oštećenja iste. Kod pojave oštećenja građe, specifičnije knjižnog uveza,

¹ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // *Libellarium* 1, 2(2009), str. 206. URL: <https://hrcak.srce.hr/37156> (2020-05-21)

² Usp. Isto, str. 207.

³ Usp. Isto.

⁴ Usp. Isto, str. 207-208.

⁵ Usp. Tadić, K. Čuvanje i zaštita knjižnične građe. // *Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare* / Katica Tadić. Opatija: Naklada Benja, 1994. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pog8.htm> (2020-06-29)

potrebno je odabrati prikladnu metodu usporavanja daljnjeg propadanja građe, što je moguće učiniti korištenjem postupaka uvezivanja i preuvezivanja oštećene knjižne građe.⁶

⁶ Usp. BonaDea, Artemis. Conservation book repair: a training manual. Tigard: Alaska State Library (Alaska Department of Education), 1995. Str. 2-3. URL: <https://library.alaska.gov/hist/conman.html> (2020-06-28)

2. Razmatranje pojma zaštite građe u knjižnicama

Uz sakupljanje, organizaciju i diseminaciju informacija, jedan od osnovnih zadataka svake informacijske ustanove jest čuvanje informacija, kako sadržaja kojeg oni prenose, tako i medija na kojem su te informacije pohranjene. Knjižnice moraju ulagati u svoj fond te ga neprestano održavati kako ne bi došlo do njegovog propadanja. Imajući na umu prolaznost materijalnih nositelja informacija, ključno je na vrijeme reagirati te u svoje prostore implementirati odgovarajuću razinu zaštite knjižnične građe.⁷ Pod pojmom zaštita smatramo sve poslove i radnje kojima se pokušava produžiti životni vijek knjižničnog fonda. Takve poslove po naravi možemo podijeliti na nekoliko razina: administrativno-tehničke mjere zaštite, preventivne mjere zaštite i kurativne mjere zaštite.⁸ Administrativno-tehničke mjere zaštite se odnose na sprječavanje oštećivanja knjižnične građe kroz organizaciju poslovanja knjižnice. Njima se određuju pravila ponašanja knjižničnog osoblja prema građi, pravila vezana uz odnos korisnika prema građi, pravila korištenja građom, tehnike i metode pohranjivanja građe, a ovdje se ubrajaju i ostale administrativno-financijske odluke koje izravno utječu na oblik zaštite knjižnične građe.⁹ Tako određena građa korisnicima nije dostupna bez odobrenja zahtjeva za njom, neka građa korisnicima nije dostupna izvan prostora čitaonica knjižnice, dok je treća dostupna za posudbu, ali s vremenskim ograničenjem (npr. 14 kalendarskih dana).¹⁰ Preventivne mjere zaštite naglasak stavljaju na upravljanje zaštitom kako bi se spriječilo oštećenje i propadanje građe kroz brojne čimbenike na koje se često ne može izravno utjecati, poput propadanja papira zbog njegove kiselosti ili utjecaja sunčevih zraka na kemijska svojstva papira. U takve mjere spadaju svi postupci kojima je u cilju usporiti proces propadanja građe radi produljenja života materijalnog predmeta na kojem su informacije pohranjene. Pri tome se manipulira okruženjem u kojem je taj predmet pohranjen i to na temelju njegovih fizikalnih i kemijskih svojstava.¹¹ Kako bi se spriječio nepovoljni utjecaj okruženja na knjižničnu građu, ona se mora pravilno pohraniti te se pritom treba voditi briga o uvjetima pohrane građe. Pravilnom pohranom umanjuje se rizik od oštećivanja građe iako se on nikada u potpunosti ne može

⁷ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama: teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 4. URL: <https://hrcak.srce.hr/80113> (2020-05-21)

⁸ Usp. Tadić, K. Nav.dj.

⁹ Usp. Panage, B. M. Conservation and preservation of library materials. // Conservation and preservation of library materials with special reference to digitization of rare materials / B. M. Panage. Doktorski rad. Pune: University of Pune, 2003. Str. 37. URL: https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/175048/11/09_chapter%202.pdf (2020-06-13)

¹⁰ Usp. Tadić, K. Nav. dj.

¹¹ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Nav. dj, str. 6.

ukloniti, već samo usporiti.¹² Materijali od kojih su nositelji informacija u knjižnicama izgrađeni najčešće su organskog podrijetla (papir) te su skloni propadanju. Propadanje knjižnične građe nepovratan je proces koji knjižničnu građu može uništiti do te mjere da se njezin intelektualni sadržaj ne može spasiti te je uloga svakog sudionika u procesu korištenja građom da to spriječi.¹³

Oštećenje građe se kurativnim mjerama pokušava ublažiti. Kurativnim se mjerama, poput popravka ili restauracije knjižnične građe, materijalnom nositelju kroz fizičke zahvate pokušava vratiti njegova čitkost i uporabljivost koju je izgubio tijekom neadekvatne uporabe ili pohrane.¹⁴ Stručnjaci koji su u doticaju s knjižničnom građom svakodnevno sudjeluju u ovim mjerama zaštite knjižnične građe, što od njih zahtijeva da se kontinuirano informiraju o novim spoznajama na području zaštite knjižnične građe. Kod provođenja zaštite u ustanovama u kojima su zaposleni, knjižničari moraju biti upoznati s fondom koji njihova ustanova posjeduje, kao i uvjetima u kojima je on pohranjen kako bi adekvatno mogli reagirati na moguće nepoželjne promjene, odnosno oštećenja građe.¹⁵

¹² Usp. Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. // Narodne novine 52(2005). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html (2020-06-11)

¹³ Usp. Panage, B. M. Nav. dj., str. 53.

¹⁴ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Nav. dj., str. 6.

¹⁵ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Nav. dj., str. 211.

3. Zaštita građe u knjižnicama

Zaštita građe u knjižnicama sastavni je dio poslovanja svake knjižnice bez obzira na njeno poslanje. Poslanje knjižnice utječe na oblik fonda kojeg knjižnica posjeduje, a samim time je i oblik zaštite njemu prilagođen.¹⁶ Aktivnosti kojima se produžuje životni vijek građe ovise o svrsi knjižnice i njezinog fonda. Nacionalna knjižnica sakuplja građu znanstveno-istraživačke prirode, staru i rijetku građu od povijesne važnosti, ali i obavezne primjerke koje je dužna trajno sačuvati kao ambleme intelektualnog i kulturnog stvaralaštva društva.¹⁷ Narodne knjižnice, s jedne strane, nabavljaju raznovrsnu građu na različitim nositeljima koju će, u interesu informacijskih potreba njezinih korisnika, posuđivati i izvan prostora same ustanove. S druge strane, sakupljaju i zavičajnu građu i legate koji su od trajne baštinske vrijednosti, a koji će u nekom trenutku zahtijevati i korektivne postupke kako bi se očuvali. Visokoškolske i školske knjižnice nabavljaju građu koja podupire obrazovni kurikulum njihove nadležne ustanove, a koji se kontinuirano mijenja.¹⁸ Dugoročno planiranje zaštite od iznimne je važnosti kod građe koja posjeduje kulturološku i baštinsku vrijednost, dok se kod druge građe, one koja će se otpisati kad više za nju ne bude potrebe, fokus stavlja na preventivnu zaštitu kako bi se mogla koristiti dotle dok bude potrebe za njom.¹⁹

Bitno je napomenuti da oblik građe uvjetuje i oblik zaštite. Ako se primjerak građe nabavi u mekom uvezu, neminovno je da će se ta jedinica brže istrošiti od skuplje varijante knjižnog uveza za taj primjerak. Međutim, ako je sadržaj tog primjerka građe prolazan, poput informacija sadržanih u školskim udžbenicima koji se neprestano mijenjaju te će se zamijeniti novim udžbenikom za nekoliko godina, u pitanje dolazi isplativost ulaganja u prvoklasnu zaštitu takvog nositelja. S obzirom na to da je zaštita građe jedan od osnovnih zadataka svih knjižnica bez obzira na vrstu građe koju one posjeduju i dalje je nužno ulagati u adekvatnu zaštitu građe. No, u slučaju školskih udžbenika i slične građe prolaznog karaktera, aktivnosti zaštite neće se fokusirati na njihovo čuvanje, već će se građa pokušati adekvatno očuvati do izlaska novih izdanja.²⁰ Bitno je naglasiti da knjižnice, za razliku od drugih informacijskih ustanova, nisu samo skladišta informacija i knjiga koje je potrebno trajno sačuvati, već su i izvori informacija, što znači da će korisnicima posuditi građu ako korisnik to traži. Stoga u smislu zaštite knjižnične

¹⁶ Usp. Knjižnica. // Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130> (2020-07-25)

¹⁷ Usp. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. // Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42698> (2020-06-29)

¹⁸ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Nav. dj., str. 205.

¹⁹ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja; Babić, Davor; Delač, Filip; Grašić, Tanja; Gvozdenović, Zoran. Uloga ispitivanja stanja fonda u zaštiti knjižničnih zbirki. // Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 1-2(2007-2008), str. 84. URL: <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos:3249> (2020-05-24)

²⁰ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Nav. dj., str. 205.

građe dolazi do paradoksa – kako sačuvati građu koja se neprestano koristi. Fenomen paradoksa se javlja kada se pokušava sačuvati materijal koji s vremenom propada. Usprkos tome, knjige se moraju koristiti kako bismo došli do novih saznanja. Uspoređujući gubitak knjižnične građe i dobitak na znanju, fokus se stavlja na proširivanju vidika kao bitnijem ishodu kod knjižničnog poslovanja. S obzirom na to da je nemoguće očuvati svaki primjerak građe, posebice onu koja je sklona propadanju zbog svojih materijalnih karakteristika, knjižničar mora imati dovoljno znanja da procijeni koji primjerci građe su vrijedni čuvanja i ulaganja u njih od onih koji nisu.²¹ Uz kontinuirano obrazovanje i usavršavanje knjižničar može steći kompetencije potrebne za adekvatnu brigu o knjižničnoj građi i produženje njenog životnog vijeka. Edukacija osoblja, ali i korisnika, ključna je kako bi se upozorilo na prihvatljiva i neprihvatljiva ponašanja kod korištenja knjižnične građe. Stupanj znanja potrebnog za adekvatno provođenje zaštite građe i nad oštećenom građom razlikovat će se u nacionalnim, narodnim i školskim knjižnicama, gdje će omanje knjižnice često ovisiti o matičnim knjižnicama i drugim izvorima prilikom popravka ili restauracije oštećene građe, a čest je i slučaj da će one same preuzeti „stvar u svoje ruke“ te samoinicijativno pokušati popraviti oštećeni izvor zbog slabije ekonomske situacije u tim ustanovama.²² Kod takvih manjih postupaka ističe se prevezivanje oštećene knjižne građe kako bi se spriječilo njezino daljnje propadanje, ali i prevezivanje jačim uvezom kao oblik zaštite knjižne građe, posebice kod sprječavanja prijevremenog propadanje knjižnog uveza.

²¹ Usp. Isto, str. 136.

²² Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja; Babić, Davor; Delač, Filip; Grašić, Tanja; Gvozdrenović, Zoran. Nav. dj., str. 83, 91.

4. (Pre)uvezivanje kao postupak zaštite

Uzrokom propadanja knjižnične građe mogu biti svjetlost, toplina, vlažnost zraka, atmosferska onečišćenja, plijesan, kukci, ljudi i elementarne nepogode.²³ Kod oštećenja knjižnog uveza najčešći su uzroci mehaničkog tipa kod kojeg uvez slabi ili se raspada. Najveći utjecaj na život uveza ima način na koji se knjiga koristi, gdje često dolazi do oštećenja kada korisnici knjižnice sami pretražuju knjižnu građu te ih samostalno vade s polica i pospremaju. Među ostalima su nepovoljni uvjeti skladištenja - zbog premalo prostora za ulaganje knjižne građe knjige se guraju u police gdje se „tiskaju“, izvlačenje knjiga povlačeći ih za hrbat, neadekvatno korištenje građe u čitaonici, ali i fotokopiranje, s obzirom na to da se na knjižni hrbat tijekom fotokopiranja vrši pritisak kako bi njezin sadržaj bolje očitao. Knjižna građa također propada zbog samoinicijativnih popravaka neadekvatnim materijalima, poput omatanja knjige ljepljivim trakama ili korištenja željeznih spajalica kako bi se obilježili listovi.²⁴ Kod sanacije oštećenja knjižnih uveza i knjižnih blokova najčešće se popravljaju oštećeni hrptovi, oštećene korice, olabavljeni knjižni slogovi, pokidani papiri i oštećeni rubovi knjiga.²⁵

4.1. Vrste uveza i njihove značajke

Knjižni uvez odnosi se na postupak povezivanja listova knjige u knjižni blok. Listovi knjige (papir) povezuju se koncem u knjižne slogove (skup papira koji nastaje pregibanjem arka i rezanjem arka na unaprijed određene dimenzije tijekom tiskanja knjige) ili se režu te se direktno lijepe na korice knjige ili hrbat knjige. Tako razlikujemo meki, bešavni uvez i tvrdi uvez, kod kojeg se koriste brojne metode uvezivanja šivanjem papira u knjižne slogove te knjižnih slogova u knjižni blok koji se tada učvršćuje tvrdom ljepenkom.

Kod mekog uveza (eng. *paperback*) papiri se međusobno zalijepe tekućim ljepilom u knjižni blok koji se zatim lijepi na mekane korice knjige. Ovakva metoda uvezivanja knjiga najjeftiniji je oblik uvezivanja. Kvaliteta mekog uveza ovisi o materijalima koje je proizvođač koristio, posebice ljepila i papira, o čemu ovisi i trajnost ovako uvezane knjige. Materijali slabije kvalitete vidno skraćuju životni vijek ovakve građe te se ova vrsta uveza koristi kod knjiga prolazne vrijednosti, posebice onih čiji sadržaj brzo zastarijeva. Meki uvez se koristi kod uvezivanja knjiga za višekratnu uporabu (poput školskih udžbenika, beletristike manje poznatih autora, bojanki, rječnika malih dimenzija i sl.). Knjige uvezane mekim uvezom se lako otvaraju

²³ Usp. Panage, B. M. Nav. dj., str. 53.

²⁴ Usp. Canibe, M. I. Economics of library binding. Diplomski rad. New York: Rochester Institute of Technology, 1988., str. 34-35. URL: <https://scholarworks.rit.edu/theses/3928/> (2020-06-14)

²⁵ Usp. Isto, str. 39.

te se mogu izravnati bez naprezanja knjižnog hrpta.²⁶ Rezultati ovakvog uvezivanja su osjetljive knjige s mekim koricama kod kojih, čestim korištenjem, dolazi do odvajanja listova od korica. Međutim, ova metoda uvezivanja sve je češća na tržištu zbog svoje ekonomičnosti.²⁷

Kod tvrdog uveza postoji nekoliko metoda uvezivanja knjižnih slogova u knjižni blok. Uvezivanje šivanjem slobodnih listova (eng. *oversewing*) metoda je uvezivanja koncem koja se najčešće koristi u knjigovežnicama jer je najjeftinija. Kod navedenog procesa knjižni slogovi nastaju tako da se kroz unutarnje margine listova mehanički ili ručno buše rupe te se kroz njih provuče konac, a knjižni blok nastaje daljnjim povezivanjem knjižnih slogova šivanjem.²⁸ Knjiga koja nastaje ovim procesom iznimno je izdržljive prirode, ali je i kruta, nefleksibilna, a papiri su stisnuti te kod nepravilnog korištenja građe uvezene ovim postupkom kod prevelikog pritiska na hrbat knjige može doći do pucanja papira. Osim toga, knjiga uvezana na navedeni način teško se otvara i fotokopira, stoga se ovaj oblik uveza rijetko koristi kod građe koja se često koristi. Ukoliko se ovaj uvez koristi kod korektivnog postupka, može doći do uništavanja informacija jer se šivanjem slogova unutarnje margine knjige skraćuju te se nikada ne koristi kod građe koja sadrži slikovne informacije koje prelaze s jedne stranice na drugu.²⁹ Međutim, ovaj je uvez dobrodošao kod preventivnog prevezivanja velikih izdanja, poput rječnika i enciklopedija, knjiga koje su zbog svoje težine podložne propadanju hrpta i oštećenju samog knjižnog bloka zbog nedovoljno čvrstog uveza.³⁰ Unatoč nedostacima, ovaj oblik uveza kvalitetniji je i trajniji od uveza kod kojih se koriste ljepila i žice, a kod oštećenja knjižni blok, slogovi, te sami listovi knjige, se mogu ponovno razdvojiti te popraviti.³¹

Uvezivanje knjižnih blokova šivanjem jednog s drugim (eng. *sewing through the fold*) oblik je uveza gdje se listovi papira povezuju koncem ili žicom kroz pregib arka, a kod tankih monografija i periodike često se koriste žice i klamerice umjesto samog konca. Ovakav oblik uvezivanja zadržava preklop araka kod knjižnih slogova te se unutarnja margina ne krati kako bi se knjižni blok učvrstio u knjigu.³² Ova se metoda koristi i kod publikacija koje nemaju velik broj stranica te se predlist i zalist ljepilom povezuju s koricama knjige. Knjižna građa uvezana na ovaj način istovremeno je i čvrsta i fleksibilna iako uz neodgovarajuće korištenje sam uvez s

²⁶ Usp. Roberts, Matt. Oversewing and the problem of book preservation in the research library. // *College & Research Libraries* 28, 1(1967), str. 18-19. URL: <https://cr.l.acrl.org/index.php/crl/article/view/11914/13360> (2020-06-13)

²⁷ Usp. Knjigoveška dorada. URL: <http://gogss.hr/wp-content/uploads/2015/05/Knjigoveška-dorada.pdf> (2020-06-26)

²⁸ Usp. ANSI/NISO/LBC Z38.78-2000 (R2018) Standard for Library Binding. Str. 6. URL: https://assets.noviams.com/novi-file-uploads/bmi/pdfs-and-documents/Z39_78-2000_R2018.pdf (2020-06-21)

²⁹ Usp. Roberts, Matt. Nav. dj., str. 18.

³⁰ Usp. BonaDea, Artemis, Nav. dj., str. 9.

³¹ Usp. Knjigoveška dorada. Nav. dj.

³² Usp. Walker, Gay. Library Binding as a Conservation Measure. // *Collection Management* 4, 1-2(1982), str. 60.

vremenom popušta i publikaciji prijete ispadanje listova papira.³³ Ovakva metoda (pre)uvezivanja šivanjem superiornija je od mekog uveza, ali i od uvezivanja slobodnih listova jer su knjige uvezane ovim metodama čvrste te se daju izravnati kod otvaranja. Ovakve knjige su snažnije i trajnije jer se sav pritisak stavlja na sam uvez, a ne na papir, a uvez je poduprt drugim uvezom, čvorovima konca ili gazom, pa stoga papir ne puca pod svojom težinom. Uvezivanje knjižnih blokova šivanjem jednog s drugim se smatra optimalnim oblikom dugoročnog uvezivanja knjižne građe jer se unutarnja margina ne mora kratiti, što znači da knjižnoj građi uvezanoj ovim uvezom ne prijete gubitak informacija sadržanih na unutarnjim marginama te su pogodni i za uvezivanje i preuvezivanje građe koja sadrži ilustracije i slike. Koristeći se ovim metodama uvezivanja također se i preventivno misli na eventualnu potrebu za ponovnim uvezivanjem tih knjiga jer se zbog očuvanih unutarnjih margina građa može ponovno preuvezati. Međutim, negativna strana ovakvog uveza je njegova visoka cijena.³⁴

Kvaliteta uveza ovisi o vrijednosti knjige. Knjige za jednokratnu upotrebu neće biti uvezane skupim uvezom zbog ekonomičnosti, dok se kod knjiga za višekratnu uporabu koriste razni oblici tvrdog uveza. Tako se kod knjiga čiji se vijek, odnosno relevantnost, procjenjuje do godinu dana ili nešto malo više od godine dana koristi meki, papirnati uvez bez šivanja, a kod trajn(ij)ih se knjiga kod uvezivanja koristi konac te ljepenska za korice. Knjige s najzahtjevnijim uvezom su one knjige koje su velike i teške, poput enciklopedija i drugih knjiga kod kojih se koristi teški papir za umjetnički tisak u boji, jer zbog samog broja stranica uvez mora prkositi gravitaciji. Kod uvezivanja koristi se uvez koji je oku ugodan, ispravno izrađen, izdržljiv, i ponajviše prikladan za uporabu, tako da odražava značaj knjige, odgovara njenom obliku i trajnosti. Vrsta uveza ovisi i o papiru i njegovim svojstvima kao što su smjer pružanja vlakana, granuliranost papira, njegova kvaliteta, udio kiselina i celuloze i sl. Ako uvez nije usklađen sa smjerom pružanja vlakana u papiru on će se često pod silom gravitacije izobličiti.³⁵

4.2. Preuvezivanje

Preuvezivanje je postupak u kojem se oštećenoj građi odstranjuju stare korice, ljepila i ostali materijali koji su se koristili kod spajanja knjižnog bloka te se ponovno nanose novi s ciljem osnaživanja knjižnog bloka ili sanacije eventualne štete koja je nastala na uvezu.³⁶ Kod preuvezivanja oštećeni se uvez ili korice knjige i hrbat zamjenjuju novima kako bi se spriječilo

³³ Usp. ANSI/NISO/LBC Z38.78-2000 (R2018) Standard for Library Binding, Str. 4.

³⁴ Usp. Isto.

³⁵ Usp. Siljan, Korina. Ručna izrada knjiga - tvrdi uvez. Završni rad. Zagreb: Grafički fakultet Zagreb, 2010., str. 12-14.

³⁶ Usp. ANSI/NISO/LBC Z38.78-2000 (R2018) Standard for Library Binding, str. 4.

daljnje propadanje knjige. Prevezivanjem se knjige koje su se oštetile prilikom nepravilnog korištenja saniraju tako da ponovno mogu u opticaj. Ovaj postupak možemo svrstati u područje zaštite knjižnične građe jer djeluje kao preventivna zaštita od daljnjeg mehaničkog oštećenja uveza, a pritom i same knjige. Međutim, prevezivanje ograničeno može utjecati na dugotrajnost primjerka, s obzirom na to da sam knjigoveža (ili neka druga stručna osoba koja se bavi ovim postupkom) ne može utjecati na pojedine varijable koji specifičnu knjigu određuju kao takvu, a to su ponajviše kvaliteta papira i ostalih materijala koji su se koristili u proizvodnji knjige, smjer pružanja vlakana u papiru, težina i veličina knjige te njihov omjer, veličina unutrašnjih margina i ostale značajke knjige koje su bitne za proces prevezivanja.³⁷

Kod odabira građe za prevezivanje knjižničar mora biti osposobljen procijeniti građu koja će se podvrgnuti postupku prevezivanja. Odabir građe za prevezivanje ovisi o više čimbenika. Prilikom odabira primjeraka za prevezivanje knjižničar mora voditi računa o knjižničnom fondu i njegovom stanju, poslanju knjižnice, a ponajviše o načinu nabavke građe i njezinom čuvanju. Pri tome knjižničar mora biti osposobljen razlikovati građu trajne vrijednosti i građu u kojoj su informacije prolazne te će se uskoro zamijeniti novim primjercima, kako bi lakše došao do zaključka je li taj primjerak građe uopće prikladan kandidat za popravak ili bi se ipak trebao otpisati.³⁸ Potrebno je razlikovati građu gdje je prvi put došlo do oštećenja te građu na kojoj su se već izvodili popravci s obzirom na to da je građu na kojoj je već došlo do intervencija teže iznova restaurirati bez gubitka informacija ili dijelova njihovog nositelja. Također treba izvršiti provjeru jesu li „kandidati“ za prevezivanje već bili dijelom (ne)stručnih postupaka te jesu li nepravilno „popravljeni“ jer se loše izvedenim popravkom građa dodatno oštećuje, posebice kod korištenja jeftinih materijala koji nisu prikladni za ovakve postupke.³⁹ Kod odabira građe za prevezivanje, knjižničar također mora izvršiti inspekciju materijala primjerka: papira (njegove težine, sastava, udjela celuloze, sjaja, kiselosti), duljine margina (posebice onih unutarnjih gdje se papiri spajaju u knjižne slogove), vrijednosti knjige (stari i rijetki primjerci prevezivat će se ručno i popravak će biti skuplji, a neki primjerci također zahtijevaju deacidifikaciju te dodatne popravke), ali i svrhu primjerka (prevezivanje primjeraka koji se češće koriste ekonomičnije je od prevezivanja primjeraka koji se rijetko koriste).⁴⁰

Prevezati se mogu monografije, periodika i novine dok nekonvencionalna papirnata građa poput mapa, ilustracija i plakata nije pogodna za prevezivanje.⁴¹ Odluči li se knjižničar za

³⁷ Usp. Canibe, M. I. Nav. dj., str. 2.

³⁸ Usp. BonaDea, Artemis. Nav. dj., str. 2-3.

³⁹ Usp. Isto., str. 9.

⁴⁰ Usp. Walker, Gay. Nav. dj., str. 59.

⁴¹ Usp. ANSI/NISO/LBC Z38.78-2000 (R2018) Standard for Library Binding. Str. 3.

preuvezivanje građe također se mora odlučiti hoće li građu samostalno pokušati popraviti ili će je poslati u druge institucije koje se bave restauracijom građe (poput knjigovežnica ili nadređenih informacijskih ustanova). Nakon odabira primjeraka građe koje je potrebno popraviti ili obnoviti potrebno je odabrati postupak kojim će se građa tretirati. Kod građe koja će se ubrzo zamijeniti brzi popravak pomoću samoljepljive trake efikasniji je i ekonomičniji od skupljih postupaka poput preuvezivanja.⁴² Ako se knjižničar odluči sam popraviti štetu nad knjigom, prije odabira načina popravljanja potrebno je utvrditi koji dio strukture knjige je oštećen kako bi se odabrao najpovoljniji način popravka ili restauracije. Kod blažih oštećenja knjižničar može sam sanirati štetu, poput ojačavanja hrpta knjige ili učvršćivanja knjižnog bloka, dok je kod težih oštećenja potrebno konzultirati stručnjaka sa stručnim materijalima i alatima kako ne bi došlo do daljnjeg oštećivanja knjige primjenom neprimjerenih korekcijskih metoda.⁴³ Također je bitno imati na umu da nije moguće spasiti svaki primjerak građe koji knjižnica posjeduje. Kod malih knjižnica, osoba zadužena za odabir građe za popravak i restauraciju često će biti i osoba zadužena za izvršavanje tog postupka, dok je stanje u većim knjižnicama drugačije. Tamo je knjižničar koji vodi brigu o knjižničnom fondu često zadužen za samo jedan dio cjelokupnog fonda, a netko drugi je zadužen za popravak oštećene građe. Građa se u većim knjižnicama također šalje u ustanove koje nude usluge popravka, uvezivanja i restauracije knjiga, kao što su to knjigovežnice ili veće znanstvene i nacionalne knjižnice koje u svom sastavu sadrže i laboratorije za restauraciju starih i vrijednih knjiga.⁴⁴

Za građu mekog uveza se rijetko koristi metoda preuvezivanja u knjižnicama, a same knjižnice strepe od građe ovakvog uveza, ponajviše zato što su takve knjige često kratkog životnog vijeka te se u njih mora više ulagati u odnosu na drugu građu kako bi se sačuvale. Dodatni uzročnik propadanja knjiga uvezanih mekim uvezom je i gravitacija, koja pritišće papir i korice te izobličuje oblik knjige te je takvu građu potrebno adekvatno pohraniti kako do takvih oštećenja ne bi došlo. Uvezivanje mekim uvezom se koristi kao metoda preventivne zaštite kod građe koja je prolaznog karaktera, poput efemere, pamfleta, bojanki, ali i manje vrijednih knjiga i zbornika.⁴⁵ Kod preuvezivanja ovakvih uveza hrbat knjižnog bloka je potrebno izbrusiti kako bi se odstranili ostaci ljepila, što dodatno skraćuje unutarnje margine knjige što ugrožava informacije koje su tamo pohranjene. Knjige uvezene ovim putem (lijepljene) mogu se restaurirati određeni broj puta, s obzirom na to da se unutarnje margine kod svakog novog

⁴² BonaDea, Artemis. Nav. dj., str. 3.

⁴³ Usp. Isto.

⁴⁴ Usp. BonaDea, Artemis. Nav. dj., str. 2.

⁴⁵ Usp. Roberts, Matt. Nav. dj., str. 18-19.

prevezivanja skraćuju brušenjem ljepila te s vremenom postaju prekratke da bi se ponovno uvezale.⁴⁶

Tvrđi uvezi koji koriste konac, konop ili žice kod uvezivanja knjižnog bloka čvrsti su i fleksibilni uvezi koji se neće brzo raspasti tijekom korištenja. Kako bi se knjižni blok daljnje učvrstio, postoje i uvezi koji koriste trake ili gaze koje se lijepe na sam knjižni blok, a zatim na korice knjige. Međutim, ovaj način uvezivanja knjiga iziskuje bušenje samog papira te provlačenje ovih materijala kroz njegove unutarnje margine kako bi se stvorili knjižni slogovi, a samim time i knjižni blok. S obzirom na to da se kod raspadanja ili olabavljenja uveza same rupe također oštećuju, kod prevezivanja građe uvezane tvrdim uvezom unutarnja margina se često također mora kratiti kako bi se stvorile nove rupe za novi uvez šivanjem. To znači da se knjige tvrdog uveza također mogu prevezati određeni broj puta prije nego unutarnja margina postane prekratka za ponovno prevezivanje bez gubitka informacija sadržanih u samom primjerku građe. Stoga je potrebno da knjižnice pravilno odluče koje primjerke građe će prevezati te na koji način, a osim toga moraju znati koliko novčanih sredstava je potrebno izdvojiti kako bi se realizirali planovi prevezivanja knjižne građe.⁴⁷

Zamjena korica knjige također spada u domenu knjigoveških korektivnih postupaka kod kojih ne dolazi do intervencije u knjižni blok i njegov uvez. Zamjenom korica mijenja se oštećeni vanjski dio knjige, njezin omot, korice ili hrbat kako bi se spriječilo daljnje oštećenje primjerka građe.⁴⁸ Kod blažih oštećenja i sam knjižničar može intervenirati i beskiselinskim ljepljivim trakama popraviti štetu na vanjštini nositelja informacija te tako očuvati njegov izgled. Međutim, kod težih oštećenja korica ili hrpta knjige potrebno je zatražiti pomoć stručnjaka (knjigoveže) koji će ih u potpunosti zamijeniti. Zbog financijskih ograničenja velik broj knjižnica ne može od knjigoveža zatražiti skuplje varijante ovog korektivnog postupka, gdje se korice knjige mijenjaju s novim hrptom i koricama koji izgledaju identično originalu. To znači da često dolazi do situacija gdje se nauštrb spašavanja informacija sadržanih u primjerku gubi individualnost vanjskog izgleda primjerka te se on izvana ni po čemu ne razlikuje od drugih knjiga koje su podlegle postupku zamjene vanjskih korica.⁴⁹ Pred knjižničarima je stoga teška odluka hoće li riskirati originalnost knjige radi njezine zaštite. Doduše, to nije slučaj kod građe baštinske vrijednosti – rijetke i stare građe, ali i zavičajnih zbirki, gdje se korekcijom i

⁴⁶ Usp. ANSI/NISO/LBC Z38.78-2000 (R2018) Standard for Library Binding. Str. 5.

⁴⁷ Usp. Isto, str. 4-7.

⁴⁸ Usp. Isto.

⁴⁹ Usp. Baltimore County Public Schools: selection criteria for school library. URL: https://www2.mcdaniel.edu/slmonline/SLM_503/docs/BCPSCollectionDevSelectCrit.pdf (2020-07-29)

restauracijom istih teži k očuvanju njihovog originalnog izvora te se izdvaja više novčanih sredstava kako bi se očuvala njihova kulturna vrijednost.⁵⁰

4.3. (Pre)uvezivanje knjižnične građe

Postupak uvezivanja i preuvezivanja građe u knjižnicama često se koristi ne samo pri popravku oštećene građe već i kao mjera zaštite knjižne građe od daljnjeg propadanja, bez obzira na to koristi li se ta građa na svakodnevnoj bazi ili je trajno pohranjena u spremištu knjižnice. Naime, postupkom preventivnog uvezivanja i preuvezivanja knjižni se blok nekog primjerka može ojačati i tako se sprječava njegovo daljnje oštećenje, posebice kada je u pitanju knjiga mekog uveza. Ovakav oblik uveza prihvatljiv je kod primjeraka građe koji se često koriste te primjeraka građe koji ubrzo postaju nerelevantni zbog novih saznanja na tom znanstvenom području ili promjena u školskom kurikulumu te su stvoreni kako bi se koristili samo nekoliko godina, a ne trajno. Međutim, zbog svoje ekonomičnosti i male cijene kod proizvodnje, na tržištu su osvanuli i drugi sadržaji u ovom obliku, iako su od trajnije vrijednosti od prolaznih oblika, poput pojedinih udžbenika ili telefonskih imenika. U tome slučaju preventivno uvezivanje, odnosno postupak umatanja knjiga u tvrde korice (lijepljenje korica od ljepenki na knjižni blok) osigurat će takvim oblicima trajnost koju naglo gube kroz korištenje u mekom uvezu.⁵¹

Dok se preuvezivanje često koristi u zaštiti monografskih publikacija, uvezivanje se posebice ističe kao mjera preventivne zaštite kod uvezivanja periodike i novina, kao i ostale efemerne građe (npr. sitnog tiska), jer je ova građa često slabije kvalitete zbog toga što učestalo izlazi, a tiskaru omjer cijene primjeraka i materijala korištenih kod njihove proizvodnje mora biti isplativ. Kod ovog oblika građe najčešće se koristi meki uvez uz pomoć ljepila, a kod novina je čest slučaj da niti nemaju uvez. Periodika, novine i ostala efemerna građa se često preventivno uvezuje tako da se izdanja određenog godišta (periodika) ili mjeseca (novine) uvezuju u čvršći, tvrdi uvez, koristeći se metodom uvezivanja slobodnih listova šivanjem (eng. *oversewing*). Tako se ovakav oblik građe štiti od vanjskih utjecaja na jeftiniji materijal od kojeg je izrađen, a osim toga okupljaju se svi brojevi godišta na jednom mjestu, što štiti cjelinu od rasparivanja te korisnik sve brojeve godišta može pronaći u jednoj knjizi. Periodika se rijetko korektivno preuvezuje. Nedostatak ovog postupka kao oblika preventivne zaštite građe su velike i teške knjige koje sadržavaju po nekoliko brojeva istog godišta. Ovakva glomaznost otežava njihovo korištenje, posebice kada se žele fotokopirati jer je unutarnja margina vrlo kratka i čvrsto uvezana te zbog toga često zna doći do pucanja uveza i raspadanja primjerka. Stoga je važno

⁵⁰ Usp. Walker, Gay. Nav. dj., str. 60.

⁵¹ Usp. Panage, B. M. Nav. dj., str. 66.

pravilno procijeniti prema obliku primjerka kako čvrsto bi se trebao uvezati, odnosno je li moguće rascjepkati godište publikacije na više uvezanih knjiga, što znači da bi se za prevenciju oštećenja uvezane periodike i novina trebalo izdvojiti više novčanih sredstava kako bi ti uvezani primjerci duže trajali.⁵² No, osim brojnih pozitivnih strana ovog postupka, jedna od njih je objedinjavanje svih primjeraka u jednu sinkronu cjelinu, što olakšava njihovo korištenje.⁵³

Kod bilo kojeg oblika prevezivanja knjigoveža ili neki drugi stručnjak minimalno mora utjecati na postojeći knjižni blok te obrezivanje margina knjižnog bloka se mora svesti na minimum. Stručnjaci nipošto ne smiju skraćivati unutarnje margine, osim ako je to nužno, kako bi se primjerak u slučaju daljnjeg oštećenja mogao ponovno prevezati i tako zaštititi. Neobrezivanjem knjižnog bloka sačuvati se mogu tekst, eventualne zabilješke na marginama, a ponajviše ilustracije ili mape koje prelaze s jednog lista papira na drugi. Čuvanje sadržaja i originalnog izgleda knjige u većini je slučajeva bitnije od estetskog izgleda knjige!⁵⁴

4.4. Ekonomičnost prevezivanja knjižnične građe

Usprkos snažnoj volji i želji da se spasi što veći postotak knjižne građe, knjižnice često imaju ograničen proračun koji moraju pametno iskoristiti kako bi uspješno poslovale te stoga često nemaju dovoljno novčanih sredstava za sve korektivne postupke nad oštećenom i dotrajalom građom. Kako bi se oštećenje građe spriječilo, postoji i opcija prevezivanja jačim uvezom (eng. *prebinding*), kod kojeg se knjiga prije opticaja u knjižnici šalje na prevezivanje kako bi se njezin uvez osnažio te se spriječilo njegovo prijevremeno oštećenje.⁵⁵

Poput svih ostalih dijelova knjige, i propadanje knjižnog uveza je nemoguće spriječiti. Američko knjižničarsko društvo (*American Library Association – ALA*) provođenjem istraživanja vezanim uz propadanje knjižnične građe ustanovilo je da šivani knjižni uvez počinje propadati nakon 20-25 opticaja (cirkulacija) knjige, dok meki uvezi počinju propadati i ranije. Ovo istraživanje također je ustanovilo da se knjige koje preventivno prevezuju prema specifikacijama Instituta za knjižni uvez (eng. *Library Binding Institute*) kako bi se njihov uvez ojačao trajat će barem 100 opticaja, neovisno o načinu skladištenja knjiga na policama.⁵⁶ Ovisno o učestalosti posudbi određenih knjiga, prevezivanje jačim uvezom se novčano isplati već nakon 25 posudbi, dok se kod drugih knjiga jako oštećenje koje zahtijeva zamjenu primjerka novim nije pojavilo ni nakon 100 posudbi. Ovaj proces posebice je koristan kod knjiga mekog

⁵² Usp. Walker, Gay. Nav. dj., str. 64.

⁵³ Usp. Panage, B. M. Nav. dj., str. 66.

⁵⁴ Usp. ANSI/NISO/LBC Z38.78-2000 (R2018) Standard for Library Binding. Str. 7.

⁵⁵ Usp. Canibe, M. I. Nav. dj., str. 4.

⁵⁶ Usp. Isto, str. 6.

uveza, iako istraživanje M. Canibe iz 1980-ih godina pokazuje da se više šteti kod prevezivanja jačim uvezom kod knjiga tvrdog uveza, što je logično s obzirom na to da meki uvez ima ograničeni vijek trajanja zbog svojstava ljepila koja se koriste prilikom uvezivanja.⁵⁷ Smjernice za županijske knjižnice iz Baltimorea također navode kako je prevezivanje ekonomičniji način očuvanja knjižničnog fonda jer cijena prevezivanja često iznosi samo 25 % cijene zamjene knjige.⁵⁸ Na primjeru to možemo vidjeti kod Znanstvene knjižnice Zadar, gdje se prevezivanje naplaćuje između 35 i 150 HRK dok se cijene novih knjiga na mrežnim mjestima nakladničkih kuća kreću od 100 HRK nadalje.⁵⁹ Uzimajući u obzir ograničena novčana sredstva kojima knjižnice raspolažu, postupak prevezivanja djeluje kao ekonomičniji izbor pri očuvanju knjižnog primjerka od kupovine novog primjerka, posebice kada su u pitanju skuplje knjige.⁶⁰

Prevezivanje se može smatrati zaštitom knjižnične građe samo ako se knjiga koja je bila podređena ovom postupku može ponovno po potrebi prevezati. Građa se ne bi trebala prevezivati iz estetskih razloga već isključivo radi zaštite primjerka,⁶¹ a s obzirom na ekonomičnost prevezivanja u usporedbi s nabavkom nove knjige od nakladnika ne bi smjelo doći do situacije da korisnik ne može posuditi željenu knjigu jer knjižnica zbog nedostatka novčanih sredstava nije mogla priuštiti uvezivanje ili prevezivanje traženih publikacija.⁶²

⁵⁷ Usp. Isto, str. 28.

⁵⁸ Usp. Baltimore County Public Schools: selection criteria for school library. Nav. dj.

⁵⁹ Uspoređene su cijene navedene na mrežnim stranicama Naklade Ljevak (URL: <https://www.ljevak.hr> (2020-07-29)) i cjenika usluga Znanstvene knjižnice Zadar (URL: <http://www.zkzd.hr/hr/usluge/cjenik-usluga> (2020-07-29)).

⁶⁰ Usp. Canibe, M. I. Nav. dj., str. 9.

⁶¹ Usp. Walker, Gay. Nav. dj., str. 58.

⁶² Usp. Lopushok, M. J. Book repair as a money-saving strategy. // Colorado Libraries 29, 3 (2003), str. 17.

5. Zaključak

Područje zaštite knjižnične građe domena je na koju utječu brojni faktori od odluka na nacionalnoj razini do načina na koji sam zaposlenik knjižnice vodi brigu o građi. S obzirom na to da je zaštita knjižnične građe često svojevrsna paradoksalna aktivnost jer se objekti koji su skloni propadanju ne mogu trajno zaštititi, a posebice oni čija je svrha korištenje kako bi se informacije sadržane u njima podijelile s korisnicima, neminovno je da će određeni primjerci s vremenom pokazivati oštećenja ili će postati neuporabljivi. Kod takvih oštećenja knjižnične građe knjižničar se mora odlučiti hoće li oštećeni primjerak otpisati te kupiti novi ili ga podvrgnuti popravcima. Kupnja novog primjerka ne može se smatrati zaštitom građe jer se stari i oštećeni primjerak otpisuje te se zamjenjuje novim, koji će također s vremenom početi propadati, posebice u slučajevima gdje se propust u zaštiti građe nije prepoznao te se pristup zaštiti nije promijenio. U okruženju limitiranih financijskih resursa s jedne strane, te korisničkih zahtjeva i potreba za primjercima građe s druge, na knjižnicama je da odluče kako će se suočiti s problemom oštećene građe. Na zaštiti građe nipošto se ne smije štedjeti, međutim može se uštedjeti kod odabira načina na koji će se oštećeni primjerci popraviti. Sve veći broj knjižnica danas uviđa ekonomičnost korištenja metode prevezivanja građe kao ekonomičnog oblika zadržavanja primjerka građe u fondu. Prevezivanje većih, težih i skupljih knjiga te knjiga koje se često koriste iznosi samo 25 % cjelokupnog iznosa zamjene oštećenog primjerka novim, a koristeći se ovom metodom kod preventivne zaštite knjižne građe produljuje se njezin životni vijek. Naime, učestalim korištenjem knjiga dolazi do njihovog oštećenja ili propadanja. Već nakon 20-25 opticaja knjižni uvez se počinje raspadati, što označava početak kraja tog knjižnog primjerka. Ojačavanjem knjižnog bloka preventivnim (pre)uvezivanjem ova brojka raste na 100 opticaja, što jasno odaje dojam učinkovitosti ovakvog oblika zaštite. Ekonomičnost prevezivanja posebice dolazi do izražaja kod starijih primjeraka građe koji se često ne mogu zamijeniti novim zbog njihove rijetkosti na tržištu. Prevezivanje se može smatrati kvalitetnom metodom zaštite samo u slučaju kad je ono kvalitetno odrađeno, posebice od strane stručnjaka, a ne nestručno odrađeno od strane knjižničnog osoblja ili druge nestručne osobe. Zaključno tome, (pre)uvezivanje se može smatrati adekvatnom metodom zaštite jer se zamjenom korica štiti sam primjerak građe od nepovoljnih vanjskih utjecaja te se samim time produljuje životni vijek primjerka, a ojačavanjem knjižnog uveza sprječava se njegova deformacija i usporava se (daljnje) propadanje tog primjerka.

6. Literatura

ANSI/NISO/LBC Z38.78-2000 (R2018) Standard for Library Binding. URL: https://assets.noviams.com/novi-file-uploads/bmi/pdfs-and-documents/Z39_78-2000_R2018.pdf (2020-06-21)

Baltimore County Public Schools: selection criteria for school library. URL: https://www2.mcdaniel.edu/slmonline/SLM_503/docs/BCPSCollectionDevSelectCrit.pdf (2020-07-16)

BonaDea, Artemis. Conservation book repair: a training manual. Tigard: Alaska State Library (Alaska Department of Education), 1995. URL: <https://library.alaska.gov/hist/conman.html> (2020-06-28)

Canibe, Marcia I. Economics of library binding. Diplomski rad. New York: Rochester Institute of Technology, 1988. URL: <https://scholarworks.rit.edu/theses/3928/> (2020-06-14)

Cloonan, Michèle V. The paradox of preservation. // *Library Trends* 56, 1(2007), str. 133-147. URL: <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3773/Cloonan561.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (2020-06-14)

Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // *Libellarium* 1, 2(2009), str. 203-220. URL: <https://hrcak.srce.hr/37156> (2020-05-21)

Hasenay, Damir; Krtalić, Maja; Babić, Davor; Delač, Filip; Grašić, Tanja; Gvozdrenović, Zoran. Uloga ispitivanja stanja fonda u zaštiti knjižničnih zbirki. // *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* 1-2(2007-2008), str. 83-95. URL: <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos:3249> (2020-05-24)

Klobučar, Tihomira; Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Zaštita knjižnične građe u školskim knjižnicama. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 57, 4(2014), str. 239-257.

Knjigoveška dorada. URL: <http://gogss.hr/wp-content/uploads/2015/05/Knjigoveška-dorada.pdf> (2020-06-26)

Knjižnica. // *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2020. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130> (2020-07-25)

Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama: teorijske pretpostavke. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1/2(2011), str. 1-36. URL: <https://hrcak.srce.hr/80113> (2020-05-21)

Krtalić, Maja; Hasenay, Damir. Zaštita pisane baštine u knjižnicama – analiza stanja i moguće perspektive upravljanja zaštitom hrvatske pisane baštine. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1-2(2011), str. 37-66.

Lopushok, M. J. Book repair as a money-saving strategy. // Colorado Libraries 29, 3 (2003), str. 17-18.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica. // Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42698> (2020-06-29)

Panage, B. M. Conservation and preservation of library materials. // Conservation and preservation of library materials with special reference to digitization of rare materials / B. M. Panage. Doktorski rad. Pune: University of Pune, 2003. Str. 35-74. URL: https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/175048/11/09_chapter%202.pdf (2020-06-13)

Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. // Narodne novine 52(2005). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html (2020-06-11)

Roberts, Matt. Oversewing and the problem of book preservation in the research library. // College & Research Libraries 28, 1(1967), str. 17-24. URL: <https://crl.acrl.org/index.php/crl/article/view/11914/13360> (2020-06-13)

Siljan, Korina. Ručna izrada knjiga - tvrdi uvez. Završni rad. Zagreb: Grafički fakultet Zagreb, 2010.

Tadić, K. Čuvanje i zaštita knjižnične građe. // Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare / Katica Tadić. Opatija: Naklada Benja, 1994. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pog8.htm> (2020-06-29)

Walker, Gay. Library Binding as a Conservation Measure. // Collection Management 4, 1-2(1982), str. 55-72.